
ДЪРЖАВНАТА НАМЕСА В ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТТА НА ИКОНОМИКАТА В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ: ПРИЛИКИ И РАЗЛИКИ НА РАВНИЩЕ ЕС

Константин Н. Колев¹,

¹Лесотехнически университет – София, България

E-mail: ¹konstantinklv@yahoo.com

Мая А. Цоклинова²,

*²Университет за национално и световно стопанство – София,
България*

E-mail: ²maya.koleva@unwe.bg

Резюме: Целта на настоящата статия е, на базата на относителните дялове на осем подгрупи разходи, съставлящи държавните разходи за дейности в областта на икономиката по функции на КОФОГ спрямо БВП, 25 държави – членки на ЕС да се систематизират в еднородни групи и на тази основа да се направи сравнителен анализ на държавната намеса в дейности в областта на икономиката. За формирането на еднородните групи се използва нейерархичен метод на К-средните величини. Като измерител на различие се използва евклидовото разстояние. В резултат на клъстеризацията на 25-те държави по подгрупи разходи, съставлящи държавните разходи за дейности в областта на икономиката по функции на КОФОГ, са разкрити икономическите дейности, по отношение на които съществуват прилики и разлики в държавната намеса между 25-те държави – членки на ЕС. Посочени са икономическите дейности, в които държавната намеса е необходима за преодоляване на негативните последици от COVID-19.

Ключови думи: държавна намеса в икономиката, клъстерен анализ, динамика на разходите за дейности в областта на икономиката, приоритетни области в икономиката.

Тази статия се **цитира**, както следва: **Колев, К.; Цоклинова, М.** (2023). Държавната намеса в дейности в областта на икономиката в

условия на пандемия: прилики и разлики на равнище ЕС. Народностопански архив, (1), с. 62-84.

URL: nsarhiv.uni-svishtov.bg

DOI: <https://doi.org/10.58861/tae.ea-nsa.2023.1.04.bg>

JEL: H50, E60, C38.

* * *

Въведение

Особено значение за равнището на обществено благосъстояние имат държавните разходи на подсектор „Централно държавно управление” по функции на КОФОГ, тъй като чрез тях се осигурява доставката на публични блага и се извършват преразпределителни политики (Цоклинова, 2021). Размерът на държавните разходи по функции на КОФОГ се различават на равнище ЕС, въпреки наличието на общоприети правила (Цоклинова, 2022). От десетте групи разходи по КОФОГ, съставлящи първо равнище, с висок относителен дял в БВП са разходите за социално осигуряване и подпомагане; здравеопазване; образование, общофункционално управление на държавата и дейности в областта на икономиката.

Целта на статията е, на базата на относителните дялове на държавните разходи за дейности в областта на икономиката, съставлящи второ равнище според КОФОГ в БВП, държавите – членки на ЕС да се систематизират в еднородни групи (кълъстери) и на тази основа да се направи сравнителен анализ на държавната намеса, изразена чрез финансиране на различни икономически дейности. Тук е мястото да се отбележи, че държавите Германия и Австрия са изключени от анализа поради липса на статистически данни в Евростат. За постигане на целта на изследването е използван нейерархичен кълъстерен анализ и по-конкретно нейерархичен метод на К-средните величини. Изследователската хипотеза, която се защитава в настоящото изследване, гласи, че независимо от наличието на общи икономически политики в ЕС, съществуват различия в степента на държавна намеса в значими сектори от националното стопанство, което е предпоставка за разлики във финансирането им, в повечето случаи с ясно изразен извънреден характер. Държавните разходи на подсектор „Централно държавно управление” по функции на КОФОГ са важен инструмент на фискалната политика. От една страна, те участват в преразпределителните механизми, от друга страна, са отражение на държавната намеса в значими за обществото области (Цоклинова, 2021; Цоклинова, 2022). Държавните разходи на подсектор „Централно държавно управление” по функции на КОФОГ

оказват силно въздействие върху икономиката на всяка страна и са свързани с генерирането на икономически растеж.

Степента на държавната намеса в икономиката е различна в отделните страни и е отражение на икономическата конюнктура. Ролята на държавата в икономиката нарасна през последните две години поради появата на пандемията от Ковид-19, която преструктурира цели сектори от националното стопанство и постави под въпрос тяхното функциониране и оцеляване. В тази връзка редица автори съсредоточават изследователския интерес върху влиянието на Ковид-19 върху размера на държавните разходи по функции на КОФОГ, особено тези, свързани със здравеопазването и социалното осигуряване и подпомагане (Utz, Mastruzzi, Ahued & Tawfik, 2020; Wieland, 2022; Eltokhy, Funke, Huang, Kim & Zinabou, 2021; Bökemeier & Wolski, 2022; Eissa, 2020; Jina, Lia & Jakovljevicb, 2022; Chukwudi & Victor, 2022; Blumenau, Hicks & Pahontu, 2022; Abay, Yonzan, Kurdi & Tafere, 2022; Casquilho-Martinsand & Belchior-Rocha, 2022). Държавната намеса в икономиката проличава и чрез размера на разходите за дейности в областта на икономиката според КОФОГ. Държавните разходи за дейности в областта на икономиката са свързани с администриране на общи икономически и търговски въпроси и услуги, включително общи външно-търговски въпроси; формулиране и прилагане на обща икономическа и търговска политика в различни индустрии, в това число: селско, горско, рибно и ловно стопанство; горива и енергия; добивни и преработвателни дейности, строителство; транспорт; комуникации; други индустрии; научноизследователска дейност и икономически дейности, както и икономически дейности, неklasифицирани другаде (Manual on sources and methods for the compilation of COFOG statistics, 2019, pp. 205-212). Поради тази причина изследователският интерес е фокусиран върху изследване на разходите на подсектор „Централно държавно управление” по функции на КОФОГ за дейности в областта на икономиката, съставлящи второ равнище. В допълнение, в научното пространство този вид разходи не са изследвани детайлно, което допълнително засилва изследователския интерес в тази област. Чрез клъстерен анализ се групират страните – членки на ЕС по разходите за дейности в областта на икономиката по функции на КОФОГ, съставлящи второ равнище като процент от БВП, и се открояват приликите и разликите в провежданата икономическа политика, свързана с държавната намеса в значими за отделните страни сектори. По този начин се открояват приоритетните за отделните страни в ЕС икономически дейности и провежданите политики за тяхното стимулиране и оздравяване, особено след появата на пандемията от Ковид-19.

1. Теоретична рамка на изследването

Държавните разходи за дейности в областта на икономиката са част от десетте групи разходи, класифицирани според КОФОГ. Те се разделят на девет подгрупи: 04.1 Икономически, търговски и трудови дейности, в които се включват: 04.11 Общи икономически и търговски дейности и 04.12 Общи трудови дейности; 04.2 Селско, горско, рибно и ловно стопанство, в които се включват: 04.21 Земеделие; 04.22 Горско стопанство и 04.23 Лов и риболов; 04.3 Горива и енергия, в които се включват: 04.31 Въглища и други твърди минерални горива; 04.32 Нефт и природен газ; 04.33 Ядрено гориво; 04.34 Други горива; 04.35 Електричество и 04.36 Неелектрическа енергетика; 04.4. Добивни и преработвателни дейности, и строителство, в които се включват: 04.41 Добив на минерални ресурси, различни от минерални горива; 04.42 Производство и 04.43 Строителство; 04.5 Транспорт, в които се включват: 04.51 Автомобилен транспорт; 04.53 ЖП транспорт; 04.54 Въздушен транспорт и 04.55 Тръбопроводен и друг транспорт; 04.6 Комуникации, в които се включва: 04.60 Комуникации; 04.7 Други индустрии, в които се включва: 04.71 Дистрибутивна търговия, съхранение и складове; 04.72 Хотели и ресторанти; 04.73 Туризм и 04.74 Многоцелеви устройствени проекти; 04.8 Научно-изследователска дейност в областта на икономическите дейности, в които се включва: 04.81 НИРД, свързана с общи икономически, търговски и трудови дейности; 04.82 НИРД, свързана със селско, горско, риболовно и ловно стопанство; 04.83 НИРД, свързана с горива и енергия; 04.84 НИРД, свързана с добивни и преработвателни дейности, и строителство; 04.85 НИРД, свързана с транспорт; 04.86 НИРД, свързана с комуникации; 04.87 НИРД, свързана с други индустрии; 04.9 Икономически дейности, неклассифицирани другаде, в които се включва: 04.90 Икономически дейности, неклассифицирани другаде (Manual on sources and methods for the compilation of COFOG statistics, 2019, pp. 205-212). В настоящото изследване се използват показателите от 04.1 до показателя 04.8. Изключва се показателят 04.9, тъй като държавната намеса, изразена чрез относителния дял на този вид показател в БВП, е незначителна.

Изследването на държавните разходи за дейности в областта на икономиката е от съществено значение, тъй като този вид разходи е важен показател за държавната намеса, изразена чрез финансиране, в повечето случаи с извънреден характер на икономически дейности, и е свързана с управлението на общи икономически и търговски проблеми, както и комуникацията между правителството и бизнеса, отпускане на заеми, субсидиране и насърчаване на различни икономически и тър-

говски програми, засягащи отрасли в националната икономика, както и дейности за защита на потребителите (Manual on sources and methods for the compilation of COFOG statistics, 2019, pp. 205-212). Пандемията от Ковид-19 постави сериозни предизвикателства пред правителствата в световен мащаб, които трябваше да се справят с редица значими въпроси, свързани не само със здравния статус на населението, но и с множество нефункциониращи отрасли и загуба на работни места, поради свиване на икономическата активност. Разпространението на вируса в световен мащаб пререструктурира бюджетите на всички държави. Правителствата отделиха голяма част от бюджетите си за разходи за социално осигуряване и подпомагане, свързани с обезщетенията за безработица. Под влиянието на пандемията от Ковид-19 в актуализираните правителствени програми се увеличи размерът на разходите за здравеопазване, както и размерът на разходите за дейности в областта на икономиката. По данни на европейската статистика през 2020 г. държавните разходи за дейности в областта на икономиката на сектор “Държавно управление” се равняват общо на 6,1% от БВП, което представлява сериозно увеличаване в сравнение с 2019 г., когато общо разходите на правителството за дейности в областта на икономиката отчетоха стойност от 4,4% от БВП (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_economic_affairs#Expenditure_on_.27economic_affairs.27). Съвсем логично е това увеличаване с 1,7 п.п през 2020 г., през която в правителствените програми бяха заложени специални мерки за смекчаване на негативните ефекти от пандемията върху бизнес активността, изразени чрез различни варианти на отпуск по време на карантината, определящи по-големия размер на държавните субсидии към работодателите, подпомагане на бизнесите, засегнати най-много от пандемията под формата на капиталови трансфери (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_economic_affairs#Expenditure_on_.27economic_affairs.27). През 2020 г. най-голям е дялът на държавните разходи за дейности в областта на икономиката, съставляващи второ равнище, свързани с транспортни дейности – 2,3% от БВП, както и разходите за икономически, търговски и трудови дейности, които формират 1,9% от БВП (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_economic_affairs#Expenditure_on_.27economic_affairs.27). На равнище ЕС държавните разходи за дейности в областта на икономиката отбелязват голяма вариация, което е показателно за разликите в приоритетни области на отделните държави, свързани с администриране на общи икономически и търговски дейности и политики, както и подпомагане на отделни сектори. Според европейската статистика през 2020 г. държавните

разходи за дейности в областта на икономиката на равнище ЕС са в границите между 3,5% от БВП и 11,3% от БВП. Хърватска е държавата, която отчита най-голям относителен дял в БВП на разходите за дейности в областта на икономиката – 11,3 % от БВП, следвана от Малта (10,0% от БВП), Гърция (9,9% от БВП), Австрия (9,8% от БВП), Унгария (9,6% от БВП) и Полша (9,1% от БВП). Обратно, с най-ниски относителни дялове в БВП на държавните разходи за дейности в областта на икономиката отбелязват Ирландия (3,5% от БВП) и Германия (4,6% от БВП) (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_economic_affairs#Expenditure_on_economic_affairs.27).

Държавната намеса в икономическите дейности чрез тяхното администриране, в това число изграждането на цялостна икономическа и търговска политика в отделните индустрии на националното стопанство, е тема, обект на изследователски интерес от редица автори. Така например Прасетио, П. Е. (2020) в статията „Ролята на държавните разходи и инвестиции за растежа на ММСП: Емпирично проучване в Индонезия” изследва влиянието на държавните разходи върху микро-малките и средните предприятия. Авторът акцентира върху усилията на правителствените програми по отношение стимулиране и подкрепа за микро-предприятията и тяхното значение за социално-икономическото развитие на населението (Prasetyo, 2020). Други автори съсредоточават вниманието върху изследване на държавните разходи в ЕС, правейки задълбочен анализ на разходите по функции на КОФОГ, в това число и на тези, свързани с дейности в областта на икономиката (Serban, Stoenoiu & Cristea, 2020). Сербън и колектив (2020) в статията „Анализът на държавните разходи в Европейския съюз” изследват тенденциите в развитието на разходите на държавите – членки на ЕС, като отделят специално място на разходите за дейности в областта на икономиката общо и тези, които съставят второ равнище. Авторите отбелязват, че размерът на този вид разходи варира в широки граници в отделните държави – членки на ЕС, от една страна, и от друга, констатирани са значителни различия в размера им през годините в анализирания период (Serban, Stoenoiu & Cristea, 2020). В изследването се акцентира върху причините, които въздействат за широката вариация в размера на разходите в областта на икономиката, на второ равнище, а именно намеса на държавата с ясно изразен извънреден характер в отделни икономически дейности; финансово подпомагане в категорията капиталови разходи, субсидиране на определени сектори, както и поддържане на специализирана инфраструктура (Serban, Stoenoiu & Cristea, 2020). Структурата и размерът на държавните разходи по функции на КОФОГ, в това число и на тези, свързани с дейности в областта на икономиката се анализират от Н.

Потрафке (2020). В статията „Държавно или Централно държавно управление? Емпирични доказателства за политическите цикли в състава на бюджета с помощта на нови данни за страните от ОИСР” авторът изследва политическия бизнес цикъл и неговото влияние върху размера на държавните разходи по функции на КОФОГ на първо и второ равнище (Potrafke, 2020).

2. Методика на изследването

В настоящата статия за формирането на еднородни клъстери се използва нейерархичният метод на К-средните величини. Като измерител на различие се използва евклидовото разстояние. На базата на евклидовите разстояния между 25-те държави се съставя матрица на разстоянията. Разграничителните способности на използваните при клъстеризацията 8 подгрупи разходи, съставляващи държавните разходи за дейности в областта на икономиката по функции на КОФОГ като процент от БВП, се оценяват чрез пресмятане на F-отношение (F-критерий). То се изчислява като отношение на междугруповата и вътрешногруповата дисперсия. Колкото по-голяма е неговата стойност, толкова по-голям е приносът на съответния разход за обособяването на клъстерите (Манов, 2002, с. 243).

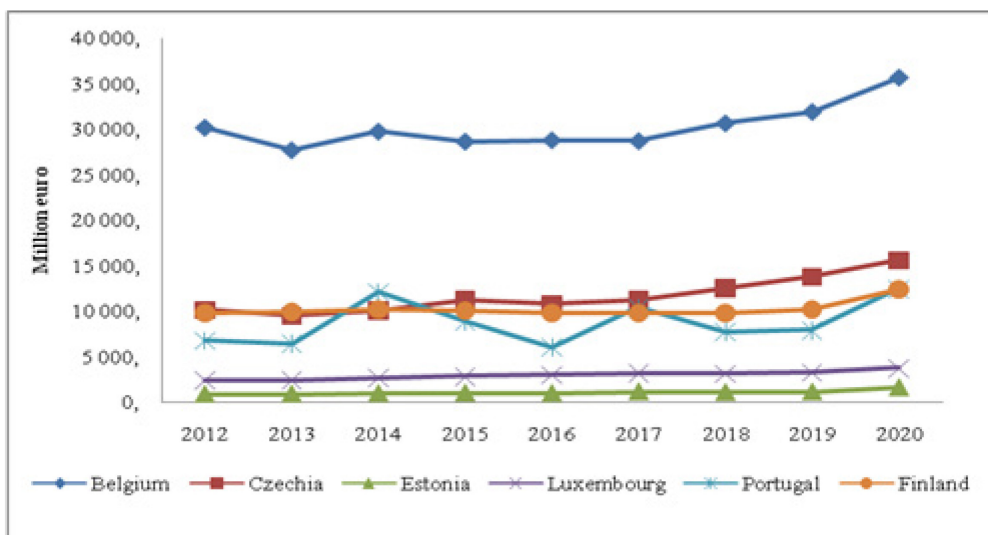
3. Резултати и дискусия

В настоящата точка е извършена клъстеризация на относителните дялове в БВП на държавните разходи за дейности в областта на икономиката на подсектор „Централно държавно управление”, съставляващи второ равнище по функции на КОФОГ в 25-те страни – членки на ЕС през 2020 г. Клъстерният анализ на държавните разходи за дейности в областта на икономиката на подсектор „Централно държавно управление”, съставляващи второ равнище по функции на КОФОГ, се извършва на базата на 8 вида разходи за дейности в областта на икономиката, съставляващи второ равнище по функции на КОФОГ (показатели). Изследването обхваща 2020 г. Целта е да се систематизират 25-те държави – членки на ЕС в отделни клъстери и на тази основа да се открият приликите и разликите в държавната намеса в дейности в областта на икономиката, особено през 2020 г., която бе белязана от възникналата пандемия от Ковид-19.

През 2020 г. държавите – членки на ЕС са групирани в 5 клъстера спрямо относителния дял в БВП на разходите за дейности в областта на икономиката по функции на КОФОГ, съставлящи второ равнище. В клъстер 1 попадат 6 държави – Белгия, Чехия, Естония, Люксембург, Португалия и Финландия. Клъстер 2 се състои от 5 държави – България, Хърватска, Латвия, Унгария и Словакия. В клъстер 3 са съответно Гърция и Румъния. В клъстер 4 попадат 9 държави – Дания, Ирландия, Испания, Франция, Италия, Кипър, Литва, Нидерландия и Швеция. В клъстер 5 попадат 3 държави – Малта, Полша и Словения.

В клъстер 1 попадат държави, които се характеризират с висок относителен дял в БВП на разходите за Икономически дейности в областта на транспорта (*04.5 Транспорт*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 1,95% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Белгия (1,1% от БВП); Чехия (3,8% от БВП); Естония (2,3% от БВП); Люксембург (2,9% от БВП); Португалия (1,9% от БВП) и Финландия (1,3% от БВП). В клъстер 1 попадат държави, които се характеризират с висок относителен дял в БВП на разходите за Икономически, търговски и трудови дейности (*04.1 Икономически, търговски и трудови дейности*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 0,95% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Белгия (0,9% от БВП); Чехия (0,9% от БВП); Естония (0,7% от БВП); Люксембург (0,9% от БВП); Португалия (1,7% от БВП) и Финландия (0,6% от БВП). В този клъстер попадат и държави, които отчитат много малък относителен дял в БВП на разходите за Горива и енергия (*04.3 Горива и енергия*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 0,25% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Белгия (0,1% от БВП); Чехия (0,9% от БВП); Естония (0,1% от БВП); Люксембург (0,1% от БВП); Португалия (0,1% от БВП) и Финландия (0,2% от БВП). Държавите, формиращи клъстер 1, се характеризират също така и с много нисък относителен дял в БВП на разходите за Икономически дейности в областта на добивни и преработвателни дейности, строителство (*04.4 Добивни и преработвателни дейности, строителство*) и за разходите за Икономически дейности в областта на комуникации (*04.6 Комуникации*). В първия случай средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 0,03% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Белгия (0,0% от БВП); Чехия (0,0% от БВП); Естония (0,0% от БВП); Люксембург (0,1% от БВП); Португалия (0,0% от БВП) и Финландия (0,1% от БВП). По отношение на разходите за икономически

дейности в областта на комуникации средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя също е 0,03% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател, е както следва: Белгия (0,1% от БВП); Чехия (0,0% от БВП); Естония (0,0% от БВП); Люксембург (0,1% от БВП); Португалия (0,0% от БВП) и Финландия (0,0% от БВП). Пандемията от Ковид-19 подложи на изпитание бюджетите на всички държави, което се отразява и на по-големия относителен дял в БВП на разходите за икономически дейности в областта на транспорта и на разходите за икономически, търговски и трудови дейности, свързани с пряката държавна намеса по отношение финансирането на засегнатите от появилата се пандемия цели сектори.

Източник: Евростат (2022)

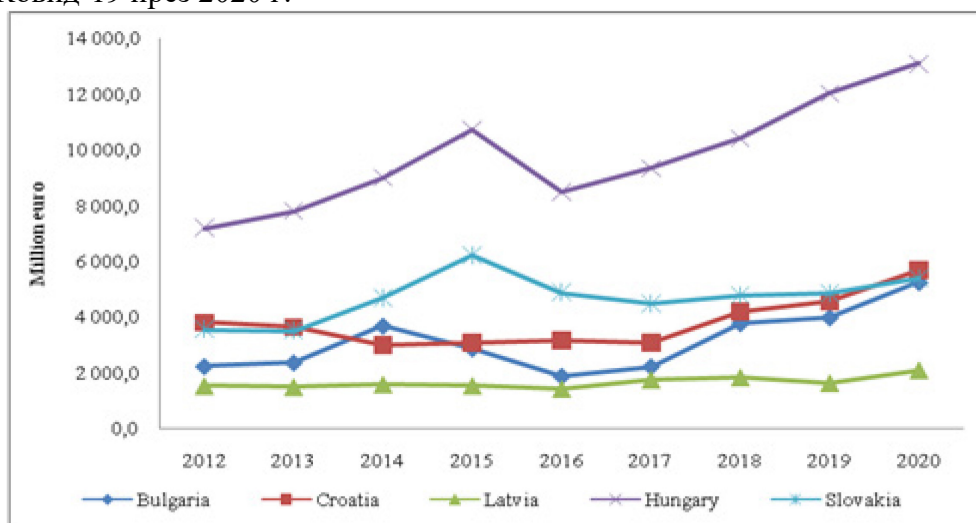
Фигура 1. Динамика на разходите в областта на икономиката по функции на КОФОГ на държавите, попадащи в клъстер 1 за периода 2012 г. – 2020 г.

На Фигура 1 е представена динамиката на разходите за Дейности в областта на икономиката (04) по функции на КОФОГ, съставлящи първо равнище на държавите, попадащи в клъстер 1. Както може да се забележи, за периода 2012 г. – 2020 г. Белгия отчита най-голям размер на разходите, като най-малка е стойността на разходите през 2013 г. (30 117,2 млн. евро), а най-голяма е през 2020 г. (35 624,2 млн. евро). Най-незначителна стойност на тази група разходи през анализирания период отчита Естония, посочвайки почти постоянна динамика – между 825,9 млн. евро и 1 580,6 млн. евро, с изключение на 2020 г., когато е налице леко повишаване на техния размер. Чехия и Финландия отчитат почти

еднакви разходи за дейности в областта на икономиката за първата половина на разглеждания период. През втората половина от периода Чехия увеличава размера на разходите си за дейности в областта на икономиката в по-голяма степен в сравнение с Финландия, отчитайки през 2020 г. стойност в размер на 15 562,0 млн. евро. Тенденцията на нарастване размера на разходите за дейности в областта на икономиката за последната 2020 г. от анализирания период е характерна и за Финландия, която реализира 12 325,0 млн. евро, изравнявайки ги с тези на Португалия (12 446,0 млн. евро). Най-малък размер на разходите за дейности в областта на икономиката отчита Естония, като тяхната динамика е постоянна през анализирания период, с увеличаване единствено през 2020 г. в размер на 1 580,6 млн. евро спрямо предходната година. Подобна е ситуацията и с Люксембург, чийто размер на този вид разходи за периода 2012 г. – 2020 г. (2 357,7 млн. евро - 3 718,4 млн. евро) се нарежда на предпоследно място сред държавите, формиращи клъстер 1. Впечатление прави тенденцията към увеличаване размера на разходите за икономически дейности през 2020 г. за всички държави, формиращи клъстер 1.

В клъстер 2 попадат държави, които се характеризират с висок относителен дял в БВП на разходите за Икономически дейности в областта на транспорта (*04.5 Транспорт*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 3,5% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: България (3,8% от БВП); Хърватска (2,8% от БВП); Латвия (3,1% от БВП); Унгария (3,8% от БВП) и Словакия (4,0% от БВП). В клъстер 1 попадат държави, които се характеризират с висок относителен дял в БВП на държавните разходи за Икономически, търговски и трудови дейности (*04.1 Икономически, търговски и трудови дейности*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 1,18% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: България (1,2% от БВП); Хърватска (0,9% от БВП); Латвия (0,9% от БВП); Унгария (2,3% от БВП) и Словакия (0,6% от БВП). В този клъстер държавите отчитат също така и голям относителен дял в БВП на държавните разходи за Горива и енергия (*04.3 Горива и енергия*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 0,96% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: България (1,7% от БВП); Хърватска (1,2% от БВП); Латвия (0,7% от БВП); Унгария (0,4% от БВП) и Словакия (0,8% от БВП). Държавите, формиращи клъстер 2, се характеризират и с много нисък относителен дял в БВП на разходите за Икономически дейности в областта на комуникациите (*04.6 Комуникации*). Средната стойност на

кълъстерния център по отношение на показателя е 0,02% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: България (0,1% от БВП); Хърватска (0,0% от БВП); Латвия (0,0% от БВП); Унгария (0,0% от БВП) и Словакия (0,0% от БВП). Държавите, попадащи в кълъстер 1 и кълъстер 2, имат сходни характеристики по отношение на разходите за дейности в областта на икономиката, което потвърждава тезата за по-засилената държавна намеса чрез субсидиране на редица икономически дейности, негативно засегнати от пандемията от Ковид-19 през 2020 г.

Източник: Евростат (2022)

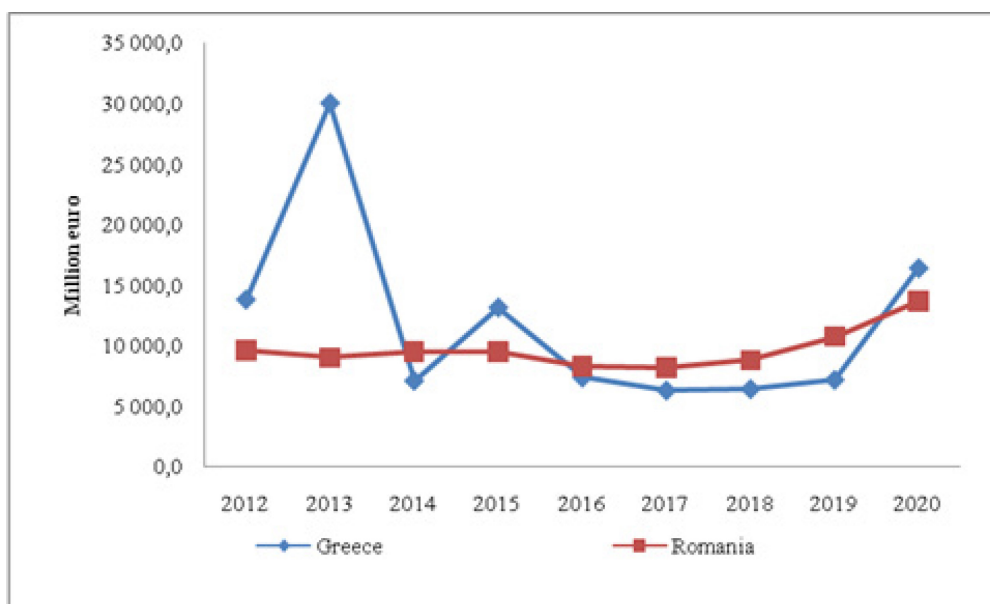
Фигура 2. Динамика на разходите в областта на икономиката по функции на КОФОГ на държавите, попадащи в кълъстер 2 за периода 2012 г. – 2020 г.

На Фигура 2 е представена динамиката на разходите за Дейности в областта на икономиката (04) по функции на КОФОГ, съставлящи първо равнище на държавите, попадащи в кълъстер 2. Както може да се забележи, за периода 2012 г. – 2020 г. Унгария отчита най-голям размер на разходите, като най-малка е стойността на разходите през 2012 г – 7 174,2 млн. евро, а най-голяма е през 2020 г., съответно 13 096,3 млн. евро. Най-незначителни стойности на разходите за дейности в областта на икономиката през анализирания период отчита Латвия, които се характеризират с постоянна динамика, с изключение на 2020 г., през която се наблюдава леко повишаване в размер на 2 069,9 млн. евро. България и Хърватска отчитат почти еднакви разходи за дейности в областта на икономиката за разглеждания период, като след 2017 г. и

двете държави увеличават размера на разходите си за дейности в областта на икономиката, за да достигнат пик през 2020 г. – 5 239,7 млн. евро за България и 5 666,3 млн. евро за Хърватска. Налице е хетерогенност при разходите за дейности в областта на икономиката на България. Тази тенденция е характерна не само за разходите за дейности в областта на икономиката, но и за общите държавни разходи на България. Както отбелязва Н. Величков в доклада „Динамика и структура на бюджетните разходи в България” (2020), са налице колебания в динамиката на общите бюджетни разходи в България, което свидетелства за липса на точни параметри, в които се реализира фискалната политика по отношение на разходите (Величков, 2020. с. 132). Единствената държава, попадаща в клъстер 2, чиито разходи за икономически дейности са най-големи през 2015 г. (6 206,7 млн. евро), а не през 2020 г. (5 365,3 млн. евро), е Словакия, въпреки че нейните разходи през 2020 г. се увеличават в сравнение с 2018 г. и 2019 г. Данните показват, че както в клъстер 1, така и в клъстер 2 всички държави отчитат по-високи стойности на разходите за дейности в областта на икономиката през 2020 г., което свидетелства за по-голяма степен на държавно финансиране поради негативното влияние на Ковид-19.

В клъстер 3 попадат държави, които се характеризират с висок относителен дял в БВП на разходите за Икономически дейности в областта на транспорта (*04.5 Транспорт*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 1,3% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Гърция (1,1% от БВП) и Румъния (1,5% от БВП). Държавите, формиращи клъстер 3, се характеризират с много нисък относителен дял в БВП на разходите за Други индустрии (*04.7 Други индустрии*). В тази категория разходи се включва държавната подкрепа по отношение на търговията, туризма, хотелиерството и ресторантьорството. Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 0,0% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Гърция (0,0% от БВП) и Румъния (0,0% от БВП). Подобна е ситуацията и с разходите за научноизследователска дейност в областта на икономиката, както и с разходите за Икономически дейности в областта на комуникациите (*04.6 Комуникации*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на последния показател е 0,1% от БВП. Относителният дял на страните по отношение на този показател е, както следва: Гърция (0,1% от БВП) и Румъния (0,1% от БВП). Прави впечатление, че държавите, попадащи в клъстер 3, се характеризират с изключително голям относителен дял на разходите за Икономически, търговски и трудови дейности, което свидетелства за усилията на правителствата по

отношение на формулиране и прилагане на икономически и търговски политики и осъществяване на връзка между правителството и частния сектор, както и регулиране и субсидиране на различни дейности в областта на икономиката.

Източник: Евростат (2022)

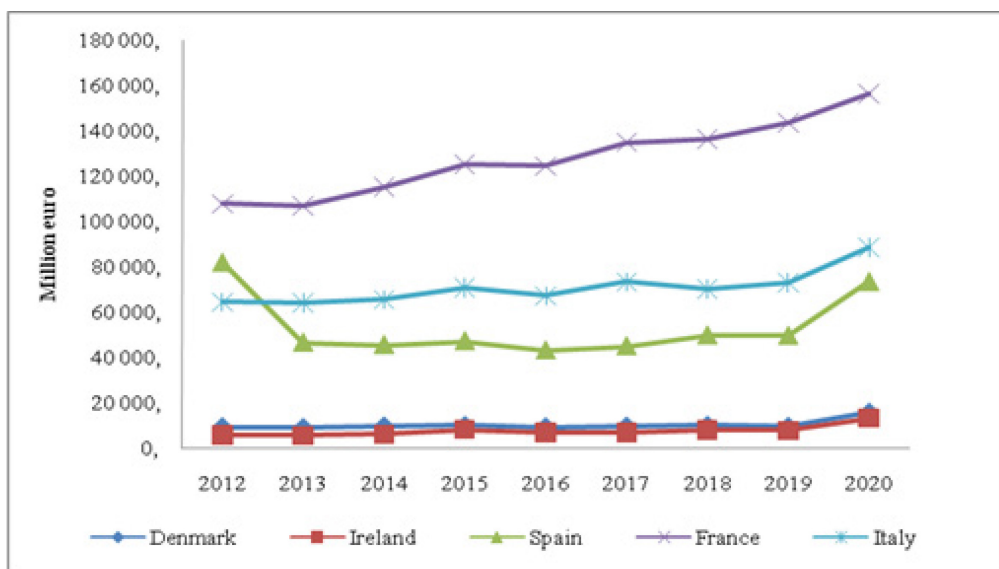
Фигура 3. Динамика на разходите в областта на икономиката по функции на КОФОГ на държавите, попадащи в клъстер 3 за периода 2012 г. – 2020 г.

На Фигура 3 е представена динамиката на разходите за Дейности в областта на икономиката (04) по функции на КОФОГ – първо равнище, на държавите, попадащи в клъстер 3. Както може да се забележи, през 2013 г. Гърция отбелязва изключително големи стойности на разходите в областта на икономиката в размер на 30 029,0 млн. евро. Този период се характеризира с големи трудности за гръцката икономика, която отбелязва за поредна година икономически спад, нарастващи дългове, голям процент на безработица, особено сред младите хора. Като противовес на икономическата криза, през която преминава гръцката икономика, правителството предприема редица мерки, целящи предотвратяване на фалита на гръцката икономика. След 2013 г. разходите в областта на икономиката на Гърция рязко намаляват, за да отчетат през 2020 г. поредното си значително увеличение в размер на 16 406,0 млн. евро в сравнение с 2019 г., когато са на стойност 7 199,0 млн. евро. Очевидно неблагоприятното въздействие на Ковид-19 върху гръцката икономика е фактор,

който стимулира техният растеж. За разлика от Гърция, през анализирания период в Румъния не се забелязва тенденция на намаляване и нарастване на разходите в областта на икономиката. Единствено през 2020 г. те нарастват спрямо 2019 г. с приблизително 3000 млн. евро като резултат от правителствените усилия, насочени към смекчаване на негативните последици върху румънската икономика в резултат на пандемията от коронавирус.

В клъстер 4 през 2020 г. попадат държави, които се характеризират с висок относителен дял в БВП на разходите за Икономически, търговски и трудови дейности (*04.1 Икономически, търговски и трудови дейности*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 2,09% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Дания (1,9% от БВП); Ирландия (1,8% от БВП); Испания (1,3% от БВП); Франция (2,3% от БВП); Италия (1,4% от БВП); Кипър (3,3% от БВП); Литва (0,9% от БВП); Нидерландия (2,7% от БВП) и Швеция (2,1% от БВП). В клъстер 4 присъстват държави, които също така отчитат висок относителен дял в БВП на разходите за Икономически дейности в областта на транспорта (*04.5 Транспорт*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 1,08% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Дания (1,2% от БВП); Ирландия (1,0% от БВП); Испания (0,7% от БВП); Франция (0,6% от БВП); Италия (1,3% от БВП); Кипър (0,7% от БВП); Литва (3,1% от БВП); Нидерландия (1,4% от БВП) и Швеция (2,0% от БВП). Държавите, съставляващи клъстер 4, се характеризират с нисък относителен дял в БВП на разходите за Икономически дейности в областта на добивни и преработвателни дейности, строителство (*04.4 Добивни и преработвателни дейности, строителство*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 0,05% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Дания (0,0% от БВП); Ирландия (0,0% от БВП); Испания (0,0% от БВП); Франция (0,0% от БВП); Италия (0,5% от БВП); Кипър (0,0% от БВП); Литва (0,0% от БВП); Нидерландия (0,0% от БВП) и Швеция (0,0% от БВП). Държавите, формиращи клъстер 4, също така се характеризират с нисък относителен дял в БВП на разходите за Икономически дейности в областта на комуникациите (*04.6 Комуникации*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 0,02% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Дания (0,0% от БВП); Ирландия (0,0% от БВП); Испания (0,0% от БВП); Франция (0,0% от БВП); Италия (0,0% от БВП); Кипър (0,1% от БВП); Литва (0,1% от БВП); Нидерландия (0,0% от БВП) и Швеция (0,0%

от БВП). В този клъстер са групирани най-много страни – 9 броя, като получените резултати показват почти еднаква правителствена политика в областта на икономиката по отношение на другите три клъстера. Правителствените програми на държавите, формиращи клъстер 4, са насочени към държавна подкрепа за икономически, търговски и трудови дейности (по подобие на клъстер 1, клъстер 2 и клъстер 3), както и за икономически дейности в областта на транспорта (по подобие на клъстер 1, клъстер 2 и клъстер 3). По-малко е държавното участие в икономическите дейности в областта на комуникации (по подобие на клъстер 1 и клъстер 2), както и в икономическите дейности в областта на добивни и преработвателни дейности, строителство (по подобие на клъстер 1). Последното свидетелства за това, че правителствените програми на държавите, формиращи клъстер 1, клъстер 2, клъстер 3 и клъстер 4, са фокусирани към подпомагане на изключително засегнатия от пандемията от Ковид-19 транспортен сектор, както и държавна намеса в областта на икономическата, търговската и трудовата дейност.

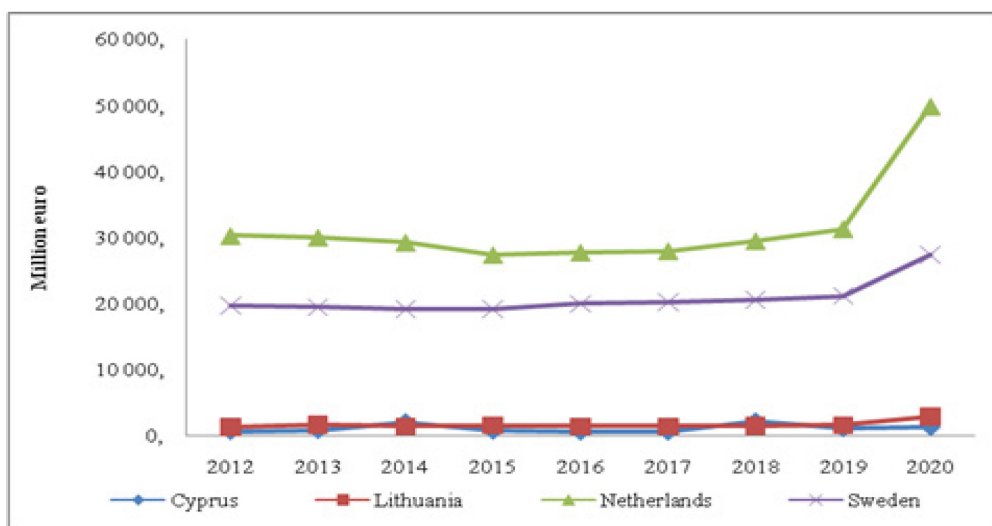

Източник: Евростат(2022)

Фигура 4. Динамика на разходите в областта на икономиката по функции на КОФОГ на държавите, попадащи в клъстер 4 за периода 2012 г. – 2020 г.

На Фигура 4 е представена динамиката на разходите за Дейности в областта на икономиката (04) по функции на КОФОГ, съставлящи първо равнище на държавите, попадащи в клъстер 4, в това число: Дания; Ирландия; Испания; Франция и Италия. Както може да се забележи, за

периода 2012 г. – 2020 г. Франция отчита най-голям размер на разходите, като най-малка е стойността им през 2012 г. – 107 888,0 млн. евро, а най-голяма е през 2020 г., съответно 156 641,0 млн. евро. Най-незначителни стойности на разходите за икономически дейности през анализирания период отчитат Дания и Ирландия, с постоянна динамика, с изключение на 2020 г., когато се отчита повишаване на техния размер – за Дания в размер на 15 579,5 млн. евро и за Ирландия – 13 178,2 млн. евро. Прави впечатление, че през 2012 г. Испания отчита най-високи стойности на разходите в областта на икономиката, в размер на 82 142,0 млн. евро, като техният размер през 2020 г. (73 615,0 млн. евро) е по-малък в сравнение с максималната им стойност през 2012 г., но значително по-голям – средно с 26 000 млн. евро в сравнение с останалите години през анализирания период. И двете години, в които Испания реализира най-големи размери на разходите за дейности в областта на икономиката, се характеризират с трудности пред испанската икономика – през 2012 г. вследствие от финансово-икономическата криза, а през 2020 г. като резултат от пандемията от Ковид-19. И в двата случая в размера на разходите в областта на икономиката се забелязва по-голямата държавна намеса в икономическите дейности. При Италия разходите в областта на икономиката не отчитат екстремуми през разглеждания период, като единствено през 2020 г. се забелязва увеличаване на техния размер спрямо 2019 г. с 15 468 млн. евро.

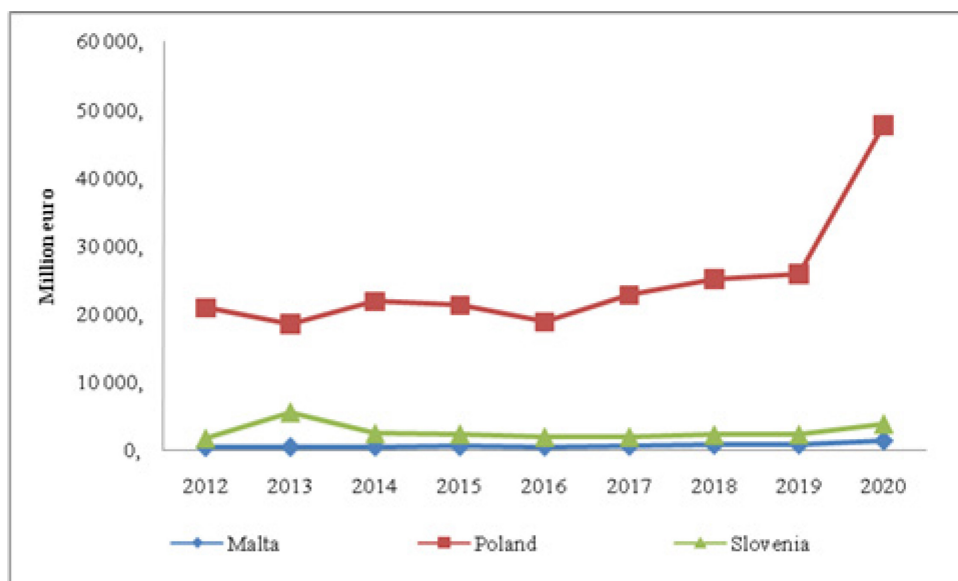
Източник: Евростат (2022)

Фигура 4. (продължение) Динамика на разходите в областта на икономиката по функции на КОФОГ на държавите, попадащи в клъстер 4 за периода 2012 г. – 2020 г.

На Фигура 4 (продължение) е представена динамиката на разходите за Дейности в областта на икономиката (04) по функции на КОФОГ, съставлящи първо равнище на държавите, попадащи в клъстер 4 на останалите четири държави – Кипър; Литва; Нидерландия и Швеция. С най-голям размер на разходите в областта на икономиката сред гореизброените четири държави са тези на Нидерландия, вариращи между 30 195,0 млн. евро през 2012 г. и 49 856,0 млн. евро през 2020 г. Прави впечатление рязкото им увеличаване през 2020 г. спрямо 2019 г. с около 8500 млн. евро, като резултат от взетите правителствени мерки вследствие от пандемията от Ковид-19. Подобна е ситуацията и при разходите на Швеция, които отчитат рязко увеличаване през 2020 г. спрямо 2019 г. с около 7300 млн. евро. Литва и Кипър отчитат най-малък размер на този вид разходи, като през 2020 г. разходите на Литва отбелязват леко завишаване с 1311,1 млн. евро, а тези на Кипър със 198,5 млн. евро. Всички държави, които попадат в клъстер 4, отчитат увеличаване размера на разходите им за дейности в областта на икономиката, с което се отчита по-голямата държавна намеса в редица икономически дейности като резултат от пандемията от Ковид-19, с изключение на Кипър.

През 2020 г. в клъстер 5 попадат държави, които се характеризират с висок относителен дял в БВП на разходите за Икономически, търговски и трудови дейности (04.1 *Икономически, търговски и трудови дейности*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 4,4% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Малта (4,8% от БВП); Полша (4,6% от БВП) и Словения (3,8% от БВП). В клъстер 4 присъстват държави, които също така отчитат висок относителен дял в БВП на разходите за Икономически дейности в областта на транспорта (04.5 *Транспорт*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 2,2% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Малта (2,7% от БВП); Полша (2,1% от БВП) и Словения (1,9% от БВП). Държавите, формиращи клъстер 5, също така се характеризират с нисък относителен дял в БВП на разходите за Икономически дейности в областта на комуникациите (04.6 *Комуникации*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е 0,0% от БВП. Относителният дял на държавите по отношение на този показател е, както следва: Малта (0,0% от БВП); Полша (0,0% от БВП) и Словения (0,0% от БВП). Държавите, съставляващи клъстер 4, се характеризират с нисък относителен дял в БВП на разходите за (04.4 *Добивни и преработвателни дейности, строителство*). Средната стойност на клъстерния център по отношение на показателя е

0,1% от БВП. Относителният дял на страните по отношение на този показател е, както следва: Малта (0,3% от БВП); Полша (0,0% от БВП) и Словения (0,0% от БВП). Резултатите, които се получават за държавите, формиращи клъстер 5, са близки до тези, с които се характеризират държавите, съставляващи клъстер 1, клъстер 2, клъстер 3 и клъстер 4.

Източник: Евростат (2022)

Фигура 5. Динамика на разходите в областта на икономиката по функции на КОФОГ на държавите, попадащи в клъстер 5 за периода 2012 г. – 2020 г.

На Фигура 5 е представена динамиката на разходите за Дейности в областта на икономиката (04) по функции на КОФОГ, съставлящи първо равнище на държавите, попадащи в клъстер 5. С най-голям размер на разходите в областта на икономиката са тези на Полша, които рязко се увеличават през 2020 г. в сравнение с 2019 г. в размер на 21 861,8 млн. евро. Другите две страни, попадащи в клъстер 5, имат почти еднакъв размер на разходите за дейности в областта на икономиката. Прави впечатление, че Малта отбелязва нарастване на този вид разходи през 2019 г. (759,8 млн. евро) и 2020 г. (1 311,8 млн. евро). Словения отчита най-голям размер на разходите за дейности в областта на икономиката през 2013 г. в размер на 5 517,8 млн. евро, като следващото им нарастване е именно през 2020 г. – 3 799,4 млн. евро. Резултатите показват, че и трите държави увеличават разходите си за дейности в областта на

икономиката през последната 2020 г. като следствие от държавната намеса в силно засегнати от пандемията от Ковид-19 сектори.

В Таблица 1 са представени крайните клъстерни центрове на разходите на подсектор „Централно държавно управление” на държавите – членки на ЕС за дейности в областта на икономиката, съставлящи второ равнище през 2020 г. Държавите, формиращи петте клъстера, значително се различават по отношение на провежданата правителствена политика в отделните индустрии, за което свидетелстват различията в относителните дялове на отделните видове разходи, отнесени към БВП.

Таблица 1

Крайни клъстерни центрове на разходите на подсектор „Централно държавно управление” на държавите – членки на ЕС за дейности в областта на икономиката, съставлящи второ равнище през 2020 г.

	Крайни клъстерни центрове				
	Клъстери				
	1	2	3	4	5
04.1 Икономически, търговски и трудови дейности	0,9500	1,1800	4,9500	2,0889	4,4000
04.2 Селско, горско, рибно и ловно стопанство	0,3500	0,6400	0,6500	0,2667	0,4667
04.3 Горива и енергия	0,2500	0,9600	0,1500	0,3333	0,3333
04.4 Добивни и преработвателни дейности, строителство	0,0333	0,2200	0,3000	0,0556	0,1000
04.5 Транспорт	1,9500	3,5000	1,3000	1,0778	2,2333
04.6 Комуникации	0,0333	0,0200	0,1000	0,0222	0,0000
04.7 Други индустрии	0,1500	0,2000	0,0000	0,1444	0,4667
04.8 Научно-изследователска дейност и икономически дейности	0,3500	0,0800	0,0500	0,2556	0,1667

Източник: Евростат (2022) и изчисления на автора.

От стойностите на пресметнатите F-отношения (критерии) се установява, че променливите, които са с най-съществен принос за формирането на 5-те клъстера, са: разходи за икономически, търговски и трудови дейности; разходи за селско, горско, рибно и ловно стопанство, разходи за горива и енергия и разходи в областта на транспорта. Те са с най-високи стойности на F-критерия от всички използвани променливи, съответно 34,474; 3,310; 4,624 и 18,604, а равнището им на значимост (Sig.) е, както следва: 0,000; 0,031; 0,008 и 0,000 и е по-малко от риска за грешка от първи род ($\alpha = 0,05$), от което следва, че показателят имат разделяща способност.

Заклучение

В резултат от систематизирането в еднородни групи (кълъстери) на държавите – членки на ЕС по отношение на относителния дял в БВП на разходите за дейности в областта на икономиката по функции на КОФОГ, второ равнище за 2020 г., могат да се направят следните изводи:

➤ Възникналата пандемия от Ковид-19 и отрицателното ѝ въздействие върху световната и европейската икономика е фактор, който предизвика увеличаване на държавните разходи за дейности в областта на икономиката. В този контекст, всички държави членки на ЕС, с изключение на Словакия, Испания, Кипър и Словения, отчитат по-голям размер на този вид разходи през 2020 г., в сравнение с предходните години за периода 2012 г. – 2020 г.

➤ Всички държави – членки на ЕС, формиращи петте кълъстера за 2020 г., отчитат най-голям относителен дял в БВП на два вида разходи: първо, разходите за икономически, търговски и трудови дейности (04.1), което показва активната държавна намеса именно в администриране на общи политики в областта на икономическите, търговските и трудовите дейности като противовес на намалената икономическа активност в редица икономически дейности вследствие на пандемията от Ковид-19 и второ, разходите за икономически дейности в областта на транспорта (04.5), което е показателно за това, че вследствие на възникналата пандемия от Ковид-19 транспортният сектор е един от най-засегнатите.

➤ Въпреки че всички държави – членки на ЕС през 2020 г. отчитат най-големи относителни дялове в БВП на разходите за икономически, търговски и трудови дейности (04.1) и разходите за икономически дейности в областта на транспорта (04.5), различията в относителните дялове на този вид разходи варират изключително много. Средната стойност на кълъстерния център по отношение на показателя „разходи за икономически, търговски и трудови дейности” варира между 0,95% от БВП за държавите, попадащи в кълъстер 1, и 4,95% от БВП за държавите, формиращи кълъстер 3. Подобна е ситуацията и по отношение на показателя „разходи за икономически дейности в областта на транспорта”. Средната стойност на кълъстерния център по отношение на показателя варира между 1,08% от БВП за държавите, формиращи кълъстер 4, и 3,5% от БВП за държавите, формиращи кълъстер 2.

➤ Държавите, формиращи кълъстер 1; кълъстер 2; кълъстер 4 и кълъстер 5 отчитат най-нисък относителен дял в БВП на разходите за икономически дейности в областта на комуникациите (04.6), което свидетелства за по-малката държавна намеса в областта на комуникациите на равнище ЕС, обратно на икономическите дейности в областта на

транспорта, горивата и енергията, икономическите, търговските и трудовите дейности, които през 2020 г. се характеризират с най-голяма необходимост от държавна намеса, поради негативното влияние на пандемията от Ковид-19.

➤ В държавите, формиращи клъстер 5 – Малта, Полша и Словения, е налице голяма държавна намеса в други икономически дейности, в това число: държавна подкрепа по отношение на търговията, туризма, хотелиерството и ресторантьорството, обратно на клъстер 3 – Гърция и Румъния.

➤ Налице е голяма държавна намеса в областта на горивата и енергията (04.3) сред държавите, формиращи клъстер 2 – България, Хърватска, Латвия, Унгария и Словакия.

➤ Държавните разходи за селско, горско и рибно стопанство (04.2) във всички държави – членки на ЕС са с малък относителен дял в БВП, което свидетелства за това, че в правителствените програми не се акцентира върху тези индустрии. Това е съвсем логично, тъй като в ЕС голяма част от този вид разходи са в компетенциите на европейските институции.

Използвани източници

- Величков, Н. (2020). Динамика и структура на бюджетните разходи в България, *Икономически предизвикателства: държавата и пазарът*, ИК-УНСС, с. 124-132.
- Манов, А. 2002. Многомерни статистически методи със SPSS. УИ „Стопанство“, С., с. 243.
- Цоклинова, М. (2021). Тенденции в развитието на разходите на подсектор “Централно държавно управление” в страни членки на ЕС, “Авангард Прима”, ISBN 978-619-239-564-3, с. 162.
- Цоклинова, М. (2022). Държавни преразпределителни политики в страните членки на ЕС: сравнителни характеристики, *Списание „Диалог“*, 4. pp. 32-51.
- Abay, K. A., Yonzan, N., Kurdi, S. & Tafere, K. (2022). Revisiting Poverty Trends and the Role of Social Protection Systems in Africa during the COVID-19 Pandemic, *Policy Research Working Paper* 10172, p. 42.
- Blumenau, J., Hicks, T. & Pahontu, R. L. (2022). Risk and Preferences for Government Healthcare Spending: Evidence from the UK COVID-19 Crisis, *British Journal of Political Science (BJPolS)*, p. 19.

- Bökemeier, B. & Wolski, M. (2022). This time is different: Fiscal response to the COVID-19 pandemic among EU countries, *International Economics*, 172, pp. 217–226.
- Casquilho-Martins I. & Belchior-Rocha, H. (2022). Responses to COVID-19 Social and Economic Impacts: A Comparative Analysis in Southern European Countries, *Soc. Sci. 11 (36)*, p. 20.
- Chukwudi, A. S. & Victor, O. (2022). Budgetary Allocations and Government Response to COVID-19, Pandemic in South Africa and Nigeria, *Journal of Risk and Financial Management*, 15, 252, p. 18.
- Eissa, N. (2020). Pandemic Preparedness and Public Health Expenditure, *Economies*, 8(3), p. 60.
- Eltokhy, Kh., Funke, K., Huang, G., Kim Y. & Zinabou, G. (2021). Monitoring the Climate Impact of Fiscal Policy – Lessons from Tracking the COVID-19 Response, *International Monetary Fund, WP/21/259*, p. 34.
- Jina, H., Lia B. & Jakovljevic, M. (2022). How China controls the Covid-19 epidemic through public health expenditure and policy? *Journal of Medical Economics*, vol. 25 (1), pp. 437–449.
- Manual on sources and methods for the compilation of COFOG statistics, 2019 edition, European Union, Luxembourg, ISBN 978-92-76-09695-5, p. 234.
- Potrafke, N. (2020). General or central government? Empirical evidence on political cycles in budget composition using new data for OECD countries, *ifo Working Paper, No. 322, ifo Institute - Leibniz Institute for Economic Research at the University of Munich, Munich*, p. 48.
- Prasetyo, P. E. (2020). The Role of Government Expenditure and Investment for MSME Growth: Empirical Study in Indonesia, *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, vol. 7 (10), pp. 471-480.
- Serban, F. M., Stoenoiu, C. E. & Cristea, C. (2020). The Analysis of Government Expenditures in the European Union, *Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development*, 15(2), pp. 143-151.
- Utz R., Mastruzzi M., Ahued, F. V. & Tawfik, E. (2020). An Overview of Potential Impact of COVID-19 Crisis on the Accumulation of Government Expenditure Arrears, *International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank*.
- Wieland, V. (2022). Overview of how major economies have responded to the Covid-19 pandemic. Growth trajectories, debt sustainability, best practices. *Economic Governance Support Unit (EGOV)*, 2022.
- https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_economic_affairs#Expenditure_on_economic_affai

rs.27, Government expenditure on economic affairs, посетено на 29.12.2022 г.

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database> - Eurostat, 2022, посетено на 29.12.2022 г.

Константин Н. Колев е доцент, доктор по икономика в катедра „Икономика и управление на ресурсите и природоползването“ в Лесотехнически университет – София, България. **Научни интереси:** приложение на количествени методи при анализ на икономически процеси; анализ на националната и фирмената конкурентоспособност; оценка на инвестиции в реални активи.

ORCID ID: 0000-0002-7060-9087.

Мая А. Цоклинова е асистент, доктор по икономика в катедра „Икономикс“ в Университета за национално и световно стопанство – София, България. **Научни интереси:** микроикономическа теория, макроикономическа теория, икономическа теория на благосъстоянието.

ORCID ID: 0000-0001-5388-8056.

ISSN 0323-9004

Народно стопански архив

Свищов, година LXXVI книга 1 - 2023

Фондовата система за пенсионно осигуряване в Армения: проблеми, перспективи за развитие и роля за ръста на икономиката

Настъпващите промени в счетоводната професия и счетоводната практика под въздействието на технологиите

Данъчно облагане на информационните и комуникационните технологии и данъчните приходи в слабо развита икономика

Държавната намеса в дейности в областта на икономиката в условия на пандемия: прилики и разлики на равнище ЕС

Клиентоцентричен подход за финансово-икономическо изследване на дружествата за частна охранителна дейност

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев – зам. главен редактор
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Тодор Кръстевич

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Финансов университет при Правителството на Руската федерация, Москва (Русия).
Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Молдовска академия за икономически изследвания, Кишинев (Молдова).
Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверяков – Одески държавен икономически университет, Одеса (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Андрей Крисоватий – Тернополски национален икономически университет, Тернопол (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Университет Валахия, Търговище (Румъния)
Проф. д-р Кен О'Нийл – Университет Ълстер (Ирландия)
Проф. д-р Ричард Торп – Университет Лийдс (Великобритания)
Проф. д-р ик.н. Олена Непочатенко – Умански национален аграрен университет, Уман (Украйна)
Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Киевски национален икономически университет „Вадим Гетман”, Киев (Украйна)
Доц. д-р Мария Стефан – Университет „Валахия”, Търговище (Румъния)
Доц. д-р Анисоара Дунка – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р Владимир Климук – Брановички държавен университет, Бранович (Беларус)

Екип за техническо обслужване:

Технически секретар: д-р Росица Проданова
Стилов редактор: Анка Танева
Превод английски: ст. преп. Венцислав Диков и ст. преп. д-р Маргарита Михайлова

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров” 2
Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
☎ (+359) 889 882 298
Д-р Росица Проданова – технически секретар
☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg
Благовеста Борисова – компютърен дизайн
☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg

Отпечатването на списанието за 2023 г. се осъществява с безвъзмездната финансова помощ на Фонд „Научни изследвания” – Договор ДНП № КП-06-НП4-36 по конкурс „Българска научна периодика – 2023 г.”

© Академично издателство „Ценов” – Свищов
© Стопанска академия „Димитър А. Ценов” – Свищов

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXVI, КНИГА 1 – 2023

СЪДЪРЖАНИЕ

Мариам Восканян

Фондовата система за пенсионно осигуряване в Армения: проблеми, перспективи за развитие и роля за ръста на икономиката /3

Мария Павлова, Райна Петрова

Настъпващите промени в счетоводната професия и счетоводната практика под въздействието на технологиите /27

Корделия Омодеро

Данъчно облагане на информационните и комуникационните технологии и данъчните приходи в слабо развита икономика /46

Константин Колев, Мая Цоклинова

Държавната намеса в дейности в областта на икономиката в условия на пандемия: прилики и разлики на равнище ЕС /62

Русалин Русалинов

Клиентоцентричен подход за финансово-икономическо изследване на дружествата за частна охранителна дейност /85